

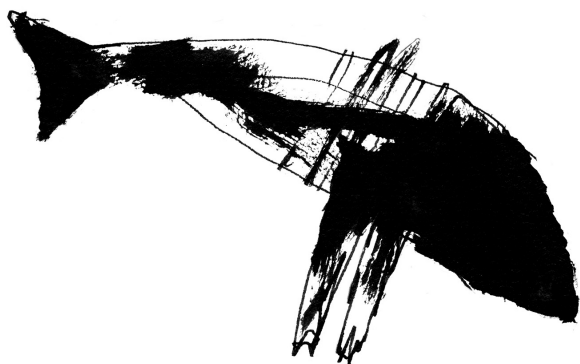
MORTEN A. STRØKSNES

Havboka *eller* Kunsten å fange en kjempehai
fra en gummibåt på et stort hav
gjennom fire årstider

FORLAGET OKTOBER 2015

Har du nådd fram til havets kilder?
Har du gått rundt på urdypets bunn?

JOBBS BOK (38:16)

I | TRE OG EN halv milliard år skulle det ta fra det første primitive livet utviklet seg i havet, til Hugo Aasjord ringte meg en sen lørdagskveld i juli mens jeg var i et livlig middagsselskap i Oslo sentrum.

– Har du sett værmeldinga for neste uke? spurte han.

Vi hadde ventet i lange tider på en spesiell type vær. Ikke sol eller varme, ikke engang fravær av regn. Det vi trengte, var minst mulig vind i havområdene mellom Bodø og Lofoten, nærmere bestemt Vestfjorden. Trenger man vindstille på Vestfjorden, bør man ikke ha det travelt. I flere uker hadde jeg sjekket værmeldingene. Det var meldt kuling eller frisk bris, aldri bare bris, flau vind eller stille. Til slutt glemte jeg nesten å følge med, og falt inn i Oslos sløve ferierytme av varme dager og myke netter.

Da jeg nå hørte stemmen til Hugo, som hater telefoner og bare ringer for å overbringe viktige beskjeder, visste jeg at langtidsvarselet endelig hadde slått til.

– Jeg kjøper billett i morgen og lander i Bodø mandag ettermiddag, svarte jeg.

– Fint, sees. (*klikk*)

På flyet til Bodø ble jeg sittende og se ut vinduet, ned på det jeg tenkte på som hevet havbunn. For et par milliarder år siden var hele jorda dekket av vann, kanskje med unntak av noen små øyer fjernt fra hverandre. Fortsatt utgjør havet mer enn sytti prosent av jordas overflate. Noen skrev en gang at planeten ikke burde hete Jorda. Den burde opplagt hete Havet.

Under meg var det fjell, skoger og vidder, helt til vi nådde Helgeland. Der åpnet landet seg i fjorder og svulmende hav mot vest, til skillet mellom himmelen og vannet ble oppløst i horisonten i en skinnende gråfarge som minnet om fuglefjær. Hver gang jeg forlater Oslo og reiser nordover, får jeg den samme følelsen av å slippe fri, fra innlandet, fra maurtuene, grantrærne, elvene, ferskvannene og de surklende myrene. Ut til havet, fritt og endeløst, rytmisk og vuggende som de gamle sangene fra seilskutetiden, de som ble sunget tvers over verdenshavene inn til de klassiske havnene, slike som Marseilles, Liverpool, Singapore eller Montevideo, mens alle på dekk halte i tauverk for å sette, trimme eller låre seilene.

Sjømenn som har gått i land, kan minne om rastløse gjester. Kanskje skal de aldri ut igjen, men i snakk og fakter er det likevel som om de bare er på besøk for en kortere periode. Lengselen mot havet blir de aldri kvitt. Havet som kaller på dem, må nøye seg med unnvikende svar.

Den samme mystiske dragningen må min tippoldefar ha følt da han forlot innlandet i Sverige og begynte å vandre mot vest, gjennom daler og over fjell. Som laksen gikk han langs store elver, først motstrøms, så medstrøms, helt til han nådde havet. Han oppga ingen annen grunn for denne vandringen, sies det, enn at han måtte se havet med egne øyne. Men han hadde neppe noen planer om å vende tilbake dit han kom fra. Kanskje han ikke holdt ut tanken på å gå med nakken bøyd over skrinne jordlapper i en svensk fjellbygd resten av livet. Han må ha vært et stemningsmenneske, en drømmer med sterke bein, for han kom fram til kysten. Her stiftet han familie, og siden tok han hyre på en frakteskute. Båten gikk ned et sted i Stillehavet, og alle om bord druknet. Det er som om mannen kom fra havets bunn og måtte tilbake dit. Som om det var der han hørte hjemme, og hele tiden visste det. Slik tenker i hvert fall jeg på ham.

Det var havet som forløste Arthur Rimbauds poesi. Havet ble en nøkkel til et utvidet språk som førte ham selv og poesien inn i det moderne, med «Le Bateau ivre» («Det berusede skip», 1871). Jeget i diktet, altså skipet selv, er en gammel frakteskute som vil oppleve havets frihet og lar seg drive uten styring ned en stor elv, til den når kysten og kommer ut i åpent farvann. Skuta havner i en forrykende storm og synker til bunns for der å bli en del av havet: Fra da av badet jeg i havets poesi/gjennomstrålet av stjerner,

som skummet melk/gjennomtrengt av den grønne azur, hvor vrakgods og en druknet drømmer,/blek-ekstatisk, stundom driver forbi, ned dit.¹

Fra flysetet forsøker jeg å rekonstruere mer av det jeg husker av «Det berusede skip». Dønningene angriper skjærene som hysteriske flokker med kveg. Og på havets bunn råtner hvalen Leviatan blant de vaiende tareklasene, som suger det berusede skip til seg og holder det fast med sine tentakler. Skipet får høre spermhvalens brunstlyder over malstrømmens dype mørke, se døddrukne skipsvrak som yrer av lus og heslige slanger, av gylne, syngende fisk, elektriske halvmåner, svarte sjøhester – ting folk bare må ha *trodd* de har sett ...

Skipet omtumles av syner og opplever havets skremmende, frigjørende kraft, dets konstante kov og kav, til det kjenner en nummen, sløvet metthet. Da begynner det å lengte mot land. Tilbake til barndommens mørke, stille kulper.

Rimbaud hadde aldri sett havet da han skrev diktet som sekstenåring.

2 | HUGO BOR PÅ Engeløya i Steigen. For å komme dit fra Bodø må man ta hurtigbåten nordover, mellom øyer og små værbitte lokalsamfunn som klamrer seg fast ytterst i havgapet. Etter drøyt to timer legger båten til i Bogøy, en liten bygd ved brua som går over til Engeløya. Hugo står på

kaia og har gode nyheter: Vi har antagelig agn. En skotsk høylandsokse ble skutt tre dager tidligere. Slakterestene ligger i utmarka og venter på å bli hentet. Det får bli neste dag, for det regner da vi kjører over brua til Engeløya og stanser foran Hugos store enebolig, med tårn på toppen, galleri i kjelleren og utsikt vestover, i retning Vestfjorden.

Når man kommer opp på tomta til Hugo, kan man fort tenke at man har entret en sjørøverleir. Ting som kunne vært samlet inn på et røvertokt langs kysten, ligger rundt garasjen, mens andre gjenstander står som utstillingsobjekter eller trofeer bortetter gangveien mot galleriet. Mye har han funnet i havet, inkludert baugen til en gammel båt og noen store, gamle anker. En propell som tilhørte en engelsk tråler som gikk ned utenfor Skrova, ligger på utstilling i hagen. På skuret henger et russisk skilt han har fisket opp av havet. Hugo trodde skiltet tilhørte et russisk fartøy, men det har vist seg å være en valgplakat fra et distrikt utenfor Arkhangelsk. Ved siden av hovedskuret har Hugo bygget opp et par andre skur, pluss en stall som huser to shetlandsponnier, Luna og Veslegloppa. Flere båter har alltid blitt oppbevart i eller rundt skuret. Plattgatteren, en type mahognibåt som så ut som den sto og lengtet etter Rivieraen, har han solgt.

Hugo har aldri spist en fiskepinne i sitt liv. Han har heller ingen planer om å finne ut hvordan de smaker. Etter en suppe med nyplukkede skudd av brennesle og laupstikke, linser og hjemmelaget elgpølse, og et glass vin, går vi ned

i galleriet. Oljemaleriene til Hugo er stort sett abstrakte, men folk nordpå har en tendens til å oppfatte dem som konkrete landskapsbilder av hav og kyst, altså som motiver fra deres eget nærmiljø. Det er lett å skjønne, for maleriene skinner av det karakteristiske lyset som finnes ved havet nord for polarsirkelen, ikke minst om vinteren. Hugos signatur er en lett gjenkjennelig, arktisk blåfarge fra de kalde, klare mørketidsdagene, som for øvrig ikke er mørke. Lys finnes i hele spekteret, selv om det er dimmet ned eller sprengt inn i seg selv. Fargene på himmelen får en dyp og innkapslet glød, mens nordlyset når som helst kan blusse opp som psykedeliske improvisasjoner. Noen av maleriene han holder på med, er fra Batteri Dietl på yttersiden av Engeløya. Der bygget tyskerne Nord-Europas største og dyreste festning under krigen. Ti tusen tyske soldater og russiske krigsfanger holdt til der ute. De reiste en av Nord-Norges største byer, med kinosal, sykehus, kaserner, spisesaler og til og med bordeller der kvinnene var hentet fra Tyskland og Polen. I hele distriktet ble det anlagt radaranlegg, værstasjoner og kommandosentraler fulle av nyutviklet teknologi. Kanonbatteriet skulle dekke hele Vestfjorden og hadde en rekkevidde på mange mil. Bunkersene går ennå flere etasjer ned i bakken. Selv om hundrevis av russiske fanger døde under tvangsarbeidet, opplever Hugo området som ensomt og fredelig. I hans malerier skimtes batteriene bare som kubistiske former.

For noen år siden stilte Hugo ut en naturlig balsamert katt. Den hadde gjemt seg for å dø inne i veggen på et gammelt fjøs borte i veien. I Avisa Nordland fikk han spørsmålet «Er en død katt kunst?» – etter at det ble kjent at den skulle vises på biennalen i Firenze.

Hugo har vokst opp på begge sider av Vestfjorden, han har alltid befunnet seg ved eller på havet. Bare én gang i livet har han bodd i innlandet over et lengre tidsrom, det var da han dro til Münster for å studere, etter at han som den yngste noensinne ble tatt opp ved byens anerkjente kunsthøyskole. I gatene fantes ennå mange krigsinvalid, som gikk på krykker, manglet en arm, satt i rullestol eller var vansiret. Han studerte sammen med unge, radikale tyskere som gjerne snakket høyt om Vietnamkrigen, mens andre verdenskrig var et tabu. Han likte å ta toget nordover mot Hamburg, for et eller annet sted underveis på reisen skiftet lufta konsistens, den ble råere med et svakt islett av hav.

Med seg tilbake til Norge hadde han eksamenspapirer som viste at han behersket de klassiske teknikkene innen maling, grafikk og skulptur. I tillegg fikk han med seg en annen type bagasje: At han var en del av det radikale tyske studentmiljøet i 1970-årene, henger ennå ved ham på en vag måte. Det handler ikke om politikk, for Hugo har aldri vært spesielt radikal. Heller ikke så mye om stilen, til tross for de runde brillene, barten eller det lange, svarte håret. Det handler mer om en ukonvensjonell innstilling til hvordan ting skal gjøres og livet leves. I tillegg har han

en uvane: Han ser Derrick hver ettermiddag klokka 17.00. Nåde den som forstyrrer.

Etter at Hugo har vist meg sine nye arbeider, går vi opp i loftstua. Derfra har vi utsikt over innersiden av den frodige Engeløya. Det er en myk sommerkveld, doggen har lagt seg over gresset og de svarte jordene mot sør, og et teppe av stillhet ligger over det sovende landet. Selv hvisking bærer langt. Rundt oss er det mye lauvskog av bjørk, rogn, selje og osp. Jeg går ut på den skipsbruaktige altanen i baugen på huset, og det er langt fra stille ute blant trærne. Hele skogen er lodden av pollen og svetter klorofyll. Jeg hører bekkasiner, spover og rugder. Et bakteppe av fuglesang åpner seg, ørene trenger litt tid for å kunne skille alle fra hverandre. Orrfuglen klukker, trosten snatrer, gjøken sier koko. Finker, spurver og meiser kvitrer. Spovene lager ofte en melankolsk og ensom plystrelyd, men de kan plutselig skifte tempo og gå over i noe som minner om en vennlig mitraljøse. Én fugl høres tørr ut, som lyden av et kronestykke som klirrer mot et bord.

En jordugle kommer flyvende forbi i lav høyde. De lange vingene får den til å flagre på en ustadig måte. Fjorden er blank og hvit. Snøen er ennå ikke smeltet på øyas svarte fjelltopper, høye nok til at tre jagerfly gjennom årenes løp har krasjet inn i dem. Det var to Star-fightere tidlig i 1970-årene, og i 1999 en tysk Tornado, som ramlet ned på Bøsanda etter at de to flyverne hadde skutt seg ut. Begge ble plukket opp

av småbåter som lå og dorget sei i Skagstadsundet mellom Engeløya og Lundøya.

Fuglelivet sier mye om forskjellen mellom Engeløya og Skrova, på den andre siden av Vestfjorden. Der er det bare sjøfugl. I Skrova er Hugo og Mette i ferd med å sette i stand et gammelt fiskebruk og trandamperi: Aasjordbruket. Slik navnet tilsier, ble det drevet av Hugos familie, men bare i et par tiår før det ble nedlagt og solgt tidlig i 1980-årene. Da Hugo og Mette kjøpte det tilbake, var det sterkt forfallent. Nå er Aasjordbruket delvis restaurert. Men Mette og Hugo har store planer for bruket.

Engeløya er et jordbrukssamfunn der alt, inkludert mentaliteten, er annerledes enn i en salt utpost av et fiskevær som Skrova. Rett utenfor den lille øya er det flere hundre meter dypt. Aasjordbruket på Skrova skal være basen for vår haifangst.

Inne i stua forteller Hugo en sær, men for ham ikke utypisk historie. Hvordan den dukket opp, vet jeg ikke, men han har en egen evne til å få noe til å minne ham om noe ganske annet. Han sier at han en gang adopterte en nesten nyfødt vær som skulle avlives fordi bonden mente det var noe feil med den. Hugo syntes synd på væren og tok den med seg hjem. Væren flyttet inn på kjøkkenet, og de planla å slakte den til høsten. Da Hugo noen uker senere møtte bonden på butikken, sa han med en sleivbemerkning at det var synd væren måtte være alene. Da kom bonden innom med en ny vær.

Gjennom måneder og år fôret de opp værene til å bli store og sterke – og uhåndterlige. Etter en stund var de ikke lenger trygge å ha i nærheten av verken ungene eller hundene, så Hugo dro dem om bord i båten og slapp dem av på en holme. Der kunne de stå og beite.

De vokste seg digre og feite, men glemte all takknemlighet. Når Hugo nærmet seg holmen, svømte de ofte mot ham, med stor fare for å drukne når ulla ble vasstrukken, slik at han måtte redde dem. En vakker sommerdag da Hugo gikk i land og ante fred og ingen fare, sprang den ene rett mot ham, nesten før han var ute av båten. Som avslutning på historien drar han opp gensen og viser meg et langt, kraftig arr langs overarmen.

Ikke lenge etterpå ble begge værene slaktet. Familiens sympati for de to værene var fullstendig borte. Skinnen deres henger over en stokk i lilleskuret.

Det var en kveld som denne, to år tidligere, Hugo første gang kom inn på håkjerringer. Hugos far hadde vært på hvalfangst siden han var åtte år gammel, og sett hvordan håkjerringa kom opp fra dypet og åt store stykker av spekket på hvalene mens mannskapet drev og flenset dem langs siden av båten. Han fortalte om hvordan de harpunerte en innpåsliten håkjerring og heiste den opp etter sporden med bommen. Selv i halvdød tilstand, mens den hang opp ned og hadde fått en hvalharpun tvers gjennom ryggen, glefset den i seg en stor luns friskt hvalkjøtt som lå på dekket.

Det tok evigheter før håkjerringa døde. Den kunne ligge i timevis og la blikket følge folk som gikk rundt på dekk, noe mange hardbarkede fiskere opplevde som uhyggelig. Faren til Hugo unnlot heller ikke å fortelle ham om noe som hendte mens de lå og drev på Vestfjorden med fiskebåten «Hurtig» en varm sommerdag. En av fiskerne fikk lyst til å kjøle seg ned med en svømmetur, og stupte i sjøen. Han kom faderlig fort tilbake i båten da en håkjerring plutselig dukket opp i overflaten bare noen meter unna, til resten av mannskapets store forlystelse.

Slike historier gjødslet Hugos fantasi, og i førti år hadde de ligget og gjæret i ham. Når han fortalte om håkjerringa, fikk han en spesiell glød i blikket og klang i stemmen. Historiene han hørte som barn, hadde ikke sluppet taket. Hugo hadde sett de fleste fisker og dyr som levde i havet, men han hadde aldri sett en håkjerring.

Det hadde ikke jeg heller. Hugo trengte ikke å jobbe for å overtale meg, jeg slukte kroken så å si på instinkt. Også jeg er oppvokst ved havet og har fisket siden jeg var liten gutt. Å få napp ga meg alltid den samme følelsen av at nesten hva som helst kan komme opp fra dypet. Der nede fantes en egen verden som rommet utallige skapninger jeg ikke visste noe om. I bøkene så jeg bilder av havets kjente arter, og det var mer enn tilstrekkelig: Livet i havet framsto som rikere og mer spennende enn livet på landjorda. Merkelige vesener svømte rundt, nesten rett under nesen på oss, men vi kunne ikke se dem, ikke kjenne dem, bare ane hva som foregikk der nede.

Siden har havet beholdt sin tiltrekningskraft på meg. Mye av det vi som barn finner mystisk og spennende, mister sin aura allerede i ungdommen. Men havet vokste seg bare større, dypere og mer fantastisk. Kanskje det var en atavisme inne i bildet, en egenskap som hadde hoppet over flere generasjoner, men som jeg hadde arvet fra min tippoldefar, han som endte på havets bunn.

Det var også en annen tiltrekning ved Hugos planer, noe jeg ikke så klart der og da, og kanskje ikke ser klart ennå, annet enn i randen av synsfeltet, som når en roterende fyrlykt flerrer mørket med et raskt lysglimt.

Egentlig hadde jeg mye annet jeg burde ha gjort da jeg uten å nøle svarte: Ja, la oss dra på havet og fange en håkjerring.